

ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ БАКУЛЄВ

До 125-річчя від дня народження

Олександр Миколайович Бакулєв народився 7 грудня 1890 р. в с. Невеніковська В'ятської губернії в селянській родині. У 1911 р. після закінчення гімназії вступив на медичний факультет Саратовського університету. У 1915 р. з 4 курсу мобілізований в армію і служив молодшим лікарем піхотного полку на Західному фронті. У 1917 р. відраджений з армії в Саратовський університет, який закінчив у 1918 р. та отримав диплом лікаря і деякий час служив лікарем в РСЧА. Від 1910 р. працював ординатором в університетській хірургічній клініці Саратова, де під керівництвом С.І. Спасокукоцького вдосконалював свою майстерність хірурга. У 1926 р. О.М. Бакулєв перевівся в клініку факультетської хірургії 2-го Московському університету (від 1930 р. – 2-й Московський медичний інститут ім. М.І. Пирогова), яку очолював С.І. Спасокукоцький. Працював асистентом, старшим асистентом, доцентом, другим професором. У 1928 р. був відраджений у Німеччину, де в клініці Г. Форстера вивчав черепно-мозкову травму. В 1939-1941 рр. працював завідувачем госпітальної хірургічної клініки педіатричного факультету 2-го Московського медичного інституту.

З початком німецько-радянської війни 1941-1945 рр. був головним хірургом Резервного фронту, за сумісництвом – головним хірургом евакогоспіталей м. Москви. У 1942-1943 рр. – завідувач кафедри загальної і військово-польової хірургії 1-го Московського медичного інституту. У 1943 р. після смерті С.І. Спасокукоцького очолив кафедру факультетської хірургії 2-го Московського медичного інституту і керував нею до кінця життя (1967). В 1941-1953 рр. О.М. Бакулєв був головним хірургом лікувально-санітарного управління Кремля. У 1956 р. за ініціативою О.М. Бакулєва був створений Інститут серцево-судинної хірургії АМН СРСР. У 1956-1958 рр. вчений був його першим директором інституту, а далі – науковим керівником.

Ранні роботи О.М. Бакулєва стосуються урологічних проблем: хірургічної патології нирок, застосування рентгеноконтрастних речовин при їх дослідженнях, методів пересадок сечоводів. Вчений першим в СРСР (1935) розпрацював і застосував методи енцефало- і вентрикулографії, дренажу арахноїдального простору при гідроцефалії. Багато часу О.М.Бакулєв, приділяв проблемі шлунково-кишкової хірургії. Вчений запропонував оригінальну операцію пластики стравоходу (1935), операцію видалення головки підшлункової залози, фатерова соска; відповідні і реконструктивні операції на жовчних шляхах. У 1930 р. О.М. Бакулєв видалив пухлину середостіння, в 1935 р. зробив першу операцію з приводу злипливого перикардиту. Йому належить розробка методу лікування абсцесів мозку повторними пункціями із заповненням порожнини гнійника повітрям (1940), видалення абсцесу з капсулою з наступним глухим швом.

У 1938 р. вчений зробив операцію лобектомії при хронічному абсцесі легені, в 1939 р. – при актиномікозі легенів, у 1945 р. успішно видалив легеню у хворого з хронічним абсцесом. У 1940 р. результати багаторічних спостережень були узагальнені в монографії “Пневмонектомия и лобэктомия”. За розробку методів радикальних хірургічних операцій при легеневих захворюваннях і впровадженні цих методів у лікувальну практику вченому присуджено Сталінську премію II ст.

Під час німецько-радянської війни 1941-1945 рр. вчений надрукував низку робіт із хірургічного лікування черепно-мозкових ран, запропонував радикальну обробку ран, незалежно від термінів поразення, положення якої бути включені (від 1944) в “Указания по военно-полевой хирургии”.

О.М. Бакулева справедливо вважають засновником серцево-судинної хірургії в СРСР. У 1948 р. вчений вперше в СРСР успішно оперував вроджену ваду серця: незарощення боталової протоки, в 1951 р. операцію накладання анастомозу між верхньою порожнистою веною і легеневою артерією, операцію з приводу аневризми грудної аорти, в 1952 р. – з приводу мітрального стенозу. Одночасно з розробкою методів оперативного лікування вивчав діагностичні методи, покази і протипокази до хірургічного лікування, особливості перед- і післяопераційного періоду. У 1955 р. була надрукована монографія О.М. Бакулева та Є.М. Мешалкіна про лікування вроджених вад серця.

У 1957 р. О.М. Бакулев був удостоєний Ленінської премії за організацію наукових досліджень і операцій з приводу набутих і вроджених вад серця, хвороб магістральних судин і впровадження їх в практику лікувальних установ.

В 1958 р. за редакцією О.М. Бакулева опублікована монографія “Хирургическое лечение митральных стенозов. Руководство для врачей”. Вчений вперше запропонував оперувати хворих з гострим інфарктом серця. У 1960 р. йому присвоїли звання Героя Соціалістичної Праці.

О.М. Бакулев створив велику хірургічну школу, підготував понад 30 докторів наук. Багато його учнів очолили науково-дослідні медичні установи, стали керівниками кафедр в медичних інститутах СРСР.

О.М. Бакулев був учасником багатьох міжнародних конгресів, з'їздів хірургів. У 1965 р. він першим в СРСР і 13-м у світі був удостоєний почесної премії “Золотий скальпель”. Від 14.12.1953 р. до 29.01.1960 р вчений був президентом АМН СРСР, депутатом Верховної ради СРСР 3-5 скликань (1950-1962), був членом Міжпарламентського комітету Верховної ради СРСР, членом Президії Комітету з Ленінських премій в галузі науки і техніки (від 1956), членом Правління Всесоюзного товариства хірургів, почесним членом хірургічних товариств (Ленінградського, Саратовського, Казанського, Московського Латвійського, Самарського, Сербського хірургічного товариства, Чехословацького медичного товариства ім. Пуркіне, Польського товариства хірургів, віце-президентом XX Конгресу Міжнародного товариства хірургів (1963). О.М. Бакулев був автором і науковим редактором ілюстраційного відділу 1-го видання “БМЭ”, редактором багатотомної праці “Опыт советской медицины в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.”; в 1957-1967 рр. – головним редактором “БМЭ” (2-е вид.) і “Популярной медицинской энциклопедии”. Вчений був нагороджений орденами і медалями СРСР, НРБ, СФРЮ. Помер вчений 31 березня 1967 р. на 77 році життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакулев Александр Николаевич // БСЭ в 30 т. / гл. ред. А.М. Прохоров. – 3-е изд. – М.: Советская энциклопедия. – Т.2: Ангола-Барзас, 1970. – Стб. 1642-1643.
2. Бакулев Олександр Миколайович // УРЕ в 12 т. / гол. ред. М.П. Бажан. – 2-е вид. – Київ: Гол. ред. УРЕ, 1977. – Т.1. А-Борона. – С. 329.
3. Биологи: биогр. справ. / отв. ред. Ф.Н. Серков. – Киев: Наукова думка, 1984. – 816 с. – Из содерж.: [Бакулев Александр Николаевич]. – С.36-37.
4. Бураковский В.И. А.Н. Бакулев – основоположник сердечной хирургии в СССР / В.И. Бураковский, В.С. Савельев, М. Б. Ценципер // Вестник АМН СССР, 1967. – №10. – С. 75.
5. Визначні імена у світовій медицині / за ред. О.А. Грандо. – Київ: РВА “Тріумф”, 2001. – 320 с. – Зі змісту: [Бакулев Олександр Миколайович]. – С. 155.
6. Левит В. Бакулев Александр Николаевич / В. Левит // БМЭ в 36 т. / гл. ред. А.Н. Бакулев. – 2-е изд. – М.: Советская энциклопедия. – Т. 3: Б-Боголенова, 1957. – Стб. 288-290.
7. Колесников С.А. Научная деятельность академика А.Н. Бакулева / С.А. Колесников // Труды Института грудной хирургии. – 1961. – Т. 6. – С. 16.
8. Савельев В.С. Бакулев Александр Николаевич / В.С. Савельев // БМЭ в 30 т. / гл. ред. Б.В. Петровский. – 3-е изд. – М.: Советская энциклопедия. – Т. 2: Антибиотики-Беккерель, 1975. – Стб. 1563-1567.